7

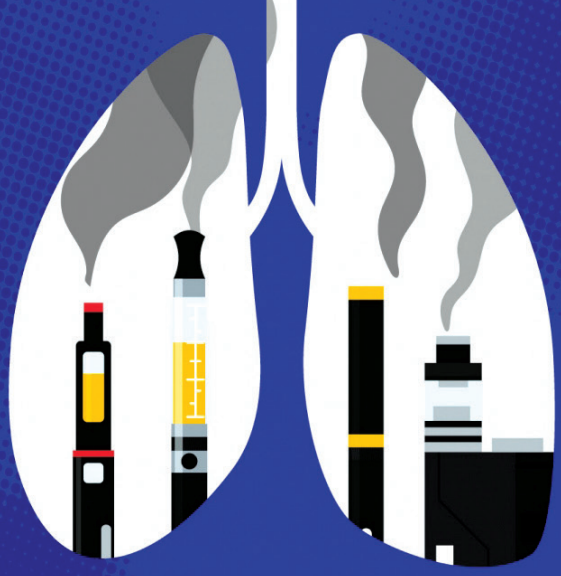

บุหรี่ไฟฟ้า: มหันตภัยยุค 4.0 ที่คุกคามสุขภาวะคนไทย

ภาพ : https://themomentum.com

บุหรี่ไฟฟ้าประดิษฐ์ขึ้น โดยหวังสร้าง "ทางเลือก" ให้คนเลิกสูบบุหรี่แบบธรรมดาที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ จนเกิดความเชื่อผิด ๆ ว่าปลอดภัย อันตรายน้อยกว่าและนำมาใช้เพื่อให้เลิกสูบบุหรี่ได้ รายงานจากทั่วโลกแสดงให้เห็นว่าบุหรี่ไฟฟ้ามีพิษและอันตรายมากกว่าบุหรี่แบบธรรมดา องค์การอนามัยโลกจึงประกาศว่า บุหรี่ไฟฟ้าไม่ใช่อุปกรณ์หรือเครื่องมือสำหรับการเลิกบุหรี่ ความเป็นจริงคือ วิธีเลิกสูบบุหรี่โดยใช้บุหรี่ไฟฟ้านี้ได้ผลต่ำกว่าการใช้วิธีอื่น และยังทำให้ติดทั้งสองอย่างอีกด้วย

บุหรี่ไฟฟ้าประดิษฐ์โดยเภสัชกรจีนเมื่อ พ.ศ. 2546 โดยหวังสร้าง "ทางเลือก" ให้คนเลิกสูบบุหรี่แบบธรรมดาที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้แพร่กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็วจนกลายเป็น "สินค้า" ที่ทำรายได้มหาศาล เพราะตรงกับวิถีชีวิตคนยุคใหม่ที่อยากเสพความแปลก เมื่อถูกกระแสสังคมออนไลน์โถมเข้าใส่แบบไม่ให้โอกาสได้ไตร่ตรอง ผู้สูบจึงหลงประเด็น เกิดความเชื่อผิด ๆ ว่าปลอดภัย อันตรายน้อยกว่าและนำมาใช้เพื่อให้เลิกสูบบุหรี่ได้ แต่ความจริงพบว่าแม้ตัวผู้ประดิษฐ์เองก็เลิกสูบบุหรี่ไม่ได้และยังติดบุหรี่ทั้งสองอย่างอีกด้วย เมื่อ พ.ศ. 2558 อังกฤษเคยรายงานว่าบุหรี่ไฟฟ้าปลอดภัยกว่าบุหรี่แบบธรรมดาร้อยละ 95 นั้น ได้ถูกอินเดียยกประเด็นขึ้นหักล้าง[1] โดยชี้ว่ารายงานนั้นเป็นแบบจำลองกึ่งสมมุติฐานจากความเห็นที่ไม่มีหลักฐานทางคลินิกและระบาดวิทยา และนักวิชาการผู้ร่วมเขียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับบริษัทบุหรี่ไฟฟ้า เนื่องจากอินเดียประสบปัญหาเกิดนักสูบหน้าใหม่เพิ่มขึ้น และพบว่าผู้ที่ใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพื่อเลิกบุหรี่ร้อยละ 80 ยังคงติดนิโคติน ตรงกับข้อมูลของอเมริกาที่พบว่าบุหรี่ไฟฟ้าทำให้เยาวชนเสพติด เริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุที่น้อยกว่าเดิม[2] และรายงานจากทั่วโลกแสดงให้เห็นว่า บุหรี่ไฟฟ้ามีพิษและอันตรายมากกว่าบุหรี่แบบธรรมดา เช่น ไอความร้อนที่สูงมากทำลายเซลล์เยื่อบุทางหายใจ[3] องค์การอนามัยโลกจึงประกาศว่า บุหรี่ไฟฟ้าไม่ใช่อุปกรณ์หรือเครื่องมือสำหรับการเลิกบุหรี่[4] บทความนี้เป็นการอภิปรายถึงสถานการณ์ของบุหรี่ไฟฟ้าในไทยและในต่างประเทศ ผลกระทบของบุหรี่ไฟฟ้าต่อสุขภาพ การเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับประเทศไทย

สถานการณ์บุหรี่ไฟฟ้า-บุหรี่อิเล็กทรอนิกส์ในต่างประเทศ

บุหรี่ไฟฟ้าหรือบุหรี่อิเล็กทรอนิกส์ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้แบตเตอรี่ส่งพลังงานไปที่ชุดทำความร้อนเพื่อระเหยสารนิโคตินให้กลายเป็นไอ สูดเข้าสู่ร่างกาย ประกอบด้วยตลับเก็บน้ำยานิโคตินผสมกับสารปรุงแต่งกลิ่นรสและสารต่าง ๆ เพื่อทำให้เด็กชอบ จูงใจให้หัดสูบง่ายจนติดและเลิกสูบยาก[5] ซึ่งสารปรุงแต่งรสเหล่านี้ก่อให้เกิดมะเร็งได้ สามารถปรับระดับให้ไอละอองนิโคตินละเอียดและมากขึ้น เพื่อเพิ่มนิโคตินให้เข้าสู่ร่างกายมากตามต้องการ ไอละอองเหล่านี้สามารถทำลายสุขภาพผู้ที่อยู่รอบข้างแบบควันบุหรี่มือสองและมือสามได้ด้วย[6] บุหรี่ไฟฟ้ารุ่นแรก ทำรูปร่างแบบบุหรี่ทั่วไป รุ่นที่สองปรับเปลี่ยนแบบเหมือนปากกาหรือหลอดโลหะ รุ่นที่สามเปลี่ยนเป็นตัวทำให้นิโคตินเหลวระเหยกลายเป็นไอ (Advanced personalized vaporizer) และรุ่นสี่ที่ใช้ในปัจจุบัน เรียกว่า Vape หรือ Pod ออกแบบให้เข้ากับ Life style คนรุ่นใหม่ คือ บรรจุนิโคตินในตลับสำเร็จรูป ขนาดกะทัดรัดคล้ายแฟลชไดร์ฟ สามารถชาร์จไฟกับคอมพิวเตอร์ จัดเป็นบุหรี่ประเภทใช้ความร้อนแบบไม่เผาไหม้ (Heat-not-burn) หรือ บุหรี่ไฟฟ้าชนิดแห้ง (Heated Tobacco Product, HTP) ตัวอย่าง คือ IQOS

อัตราการใช้บุหรี่ไฟฟ้าทุกประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยพ่อค้าใช้เหลี่ยมกลยุทธ์ทางการตลาด มุ่งเป้าไปที่เยาวชนผู้มีบุคลิกอ่อนไหว เชื่อง่าย หลงเชื่อว่าบุหรี่ไฟฟ้าช่วยให้เลิกสูบบุหรี่ได้และปลอดภัยต่อสุขภาพ แต่ความเป็นจริงคือวิธีเลิกสูบบุหรี่โดยใช้บุหรี่ไฟฟ้านี้ได้ผลต่ำกว่าการใช้วิธีอื่น และยังทำให้ติดทั้งสองอย่างอีกด้วย ปัจจุบันประเทศในสหภาพยุโรป องค์การอนามัยโลกและสมาคมปอดอเมริกันได้สรุปเป็นแนวทางเดียวกันว่า บุหรี่ไฟฟ้าทำให้เลิกสูบบุหรี่ได้น้อยกว่าวิธีอื่น และไม่ช่วยเลิกบุหรี่[7] เหตุจูงใจให้คนสูบบุหรี่ไฟฟ้าคือการปรุงแต่งกลิ่นรสที่หลากหลาย เช่น ผลไม้ ขนม ลูกกวาด แอลกอฮอล์ ร่วมกับการออกแบบอุปกรณ์ให้ดูทันสมัย สวยงาม

วารสารสาธารณสุขอเมริกัน ฉบับออนไลน์ เดือนมกราคม 2563 รายงานว่าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาวัยรุ่นอเมริกันเริ่มสูบบุหรี่ในช่วงอายุน้อยลง[8] ระหว่างปี 2560-2561 นักเรียนมัธยมอเมริกันใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นจากเดิม วัยรุ่นที่เคยใช้บุหรี่ไฟฟ้ามีโอกาสที่จะเริ่มสูบบุหรี่ชนิดอื่น ๆ มากกว่าผู้ที่ไม่เคยใช้เกือบ 4 เท่า ผลการศึกษาในทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรปและเอเชียก็แสดงว่าวัยรุ่นที่ไม่เคยสูบบุหรี่มาก่อน เมื่อลองใช้บุหรี่ไฟฟ้าจะมีแนวโน้มเริ่มสูบบุหรี่ในภายหลังได้เช่นกัน

ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.) มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ และภาคีเครือข่าย ได้รวบรวมสถานการณ์สำคัญในต่างประเทศ ดังนี้

สหรัฐอเมริกา ผู้แพร่ภาพกระจายเสียงของ CBS และ CNN หยุดโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้าเมื่อพบรายงานบุหรี่ไฟฟ้าทำให้เจ็บป่วยและเสียชีวิต องค์การอาหารและยาแจ้งต่อรัฐสภาว่าบุหรี่ไฟฟ้าไม่ปลอดภัย อาจเป็นอันตรายต่อหลอดเลือดและการไหลเวียนของเลือด ลดความสามารถของปอดในการต่อสู้กับการติดเชื้อ และน้ำยาที่ปรุงแต่งรสเป็นพิษ จึงห้ามบุหรี่ไฟฟ้าที่ปรุงแต่งรสในหลายรัฐ เช่น แมสซาชูเสตส์ นิวยอร์ก ลอสแองเจลิส โอเรกอน โรดไอแลนด์ มหาวิทยาลัยแห่งอลาสก้า และแองคอเรจ และในซุปเปอร์มาร์เก็ตของเท็กซัส แม้ว่าองค์การอาหารและยาจะอนุมัติให้ขายบุหรี่ไฟฟ้ายี่ห้อ IQOS ในอเมริกาเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2562 แต่ได้ห้ามกล่าวอ้างว่ามีอันตรายน้อยกว่าบุหรี่แบบธรรมดา ศูนย์เพื่อการควบคุมและป้องกันโรคแนะนำให้หยุดใช้บุหรี่ไฟฟ้าที่ผสมกัญชา ศาลนิวยอร์กปฏิเสธคำขอให้ชะลอการห้ามบุหรี่ไฟฟ้าของภาคอุตสาหกรรม บริษัท Apple ได้ถอน app เกี่ยวกับการใช้บุหรี่ไฟฟ้า[9]

อินเดีย ห้ามบุหรี่ไฟฟ้าทุกรูปแบบ เพื่อปกป้องเยาวชนไม่ให้เกิดอันตราย ถือเป็นการป้องกันการทำลายประเทศ เพราะมีผลกระทบต่อสุขภาพของชาวอินเดีย และเยาวชนที่ติดบุหรี่ไฟฟ้าจะตกเป็นเหยื่อสารเสพติดได้อีกด้วย

เกาหลี กระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการแนะนำให้งดใช้บุหรี่ไฟฟ้าจนกว่าจะได้ผลการตรวจสอบความเกี่ยวข้องของบุหรี่ไฟฟ้ากับโรคปอด

อิสราเอล กระทรวงสาธารณสุขห้ามขายตลับบุหรี่ไฟฟ้าที่ปรุงแต่งรสเพราะความกังวลเรื่องปริมาณนิโคติน

ฟิลิปปินส์ พบเด็กผู้หญิงอายุ 16 ปี เกิดอาการปอดบาดเจ็บจากการสูบบุหรี่ไฟฟ้า จึงประกาศจะห้ามบุหรี่ไฟฟ้าทั่วประเทศ

มาเลเซีย เริ่มจากมาตรการคุมเข้มบุหรี่ไฟฟ้า แต่เมื่อพบว่าเป็นอันตรายต่อสุขภาพและพิสูจน์ไม่ได้ว่าทำให้เลิกสูบบุหรี่ พร้อมทั้งมีรายงานการเสียชีวิตในอเมริกา จึงพิจารณาห้ามบุหรี่ไฟฟ้าทุกประเภท

สถานการณ์บุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทย

มีการใช้บุหรี่ไฟฟ้าในไทยมาก่อน พ.ศ. 2550 สถาบันส่งเสริมสุขภาพไทย มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติได้เผยแพร่ข่าวบุหรี่ไฟฟ้าต่อสาธารณชนครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2551 จากนั้นกรมควบคุมโรคและสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาได้พิจารณาการห้ามนำเข้าและจำหน่าย และเมื่อ พ.ศ. 2553 กระทรวงสาธารณสุขได้ออกมาตรการห้ามนำเข้าบุหรี่ไฟฟ้ามาจำหน่ายในประเทศ และกระทรวงพาณิชย์ออกประกาศห้ามนำเข้าบุหรี่ไฟฟ้าอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2557 สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้ออกคำสั่งห้ามขายหรือบริการบุหรี่ไฟฟ้าเมื่อ พ.ศ. 2558 และเมื่อ พ.ศ. 2560 ได้มีพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560

ตลอดช่วงระยะเวลานี้ พ่อค้าบุหรี่ไฟฟ้าพยายามวิ่งเต้นให้ยกเลิกการห้ามบุหรี่ไฟฟ้า แต่รัฐบาลไทยยืนยันให้คงกฎหมายห้ามต่อไป มีความพยายามจัดเวทีโน้มน้าวนักวิชาการให้ออกความคิดเห็นสนับสนุนบุหรี่ไฟฟ้าเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือหลายครั้ง และเนื่องจากประเทศไทยเป็นรัฐภาคีของกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก (The WHO Framework Convention on Tobacco Control, WHO FCTC) จึงมีพันธกรณีตามมาตรา 35 ในการป้องกันไม่ให้อุตสาหกรรมยาสูบแทรกแซงนโยบายของรัฐ ซึ่งการที่อุตสาหกรรมยาสูบให้เงินสนับสนุนสถาบันการศึกษาจะทำให้ประเทศไทยผิดพันธกรณีนี้ได้ ตรงกับที่ Stopping Tobacco Organizations and Products (STOP) เปิดเผยกลยุทธ์การแทรกแซงนโยบายในบางประเทศ ได้แก่ การทำให้

ภาพ : https://health.mthai.com

ระบบสาธารณสุขอ่อนแอ การโต้แย้งข้อมูลด้านสาธารณสุข การจ้างผลิตและเผยแพร่งานวิจัย การล็อบบี้ผู้กำหนดนโยบาย การใช้อิทธิพลระดับนานาชาติ เช่น ความตกลงทางการค้าระหว่างประเทศ การคุกคามด้วยการดำเนินคดี และการส่งเสริมชื่อเสียงของตนเองให้มีอิทธิพลต่อนโยบาย

สมาพันธ์เครือข่ายแห่งชาติเพื่อสังคมไทยปลอดบุหรี่ ศจย. สถาบันอุดมศึกษาและภาคีเครือข่ายได้ร่วมมือกันขับเคลื่อนเชิงนโยบายการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าของประเทศไทย เพื่อให้สาธารณชนทราบถึงกลยุทธ์การตลาดของบริษัทบุหรี่ไฟฟ้า[10,11] และได้ร่วมกันพิจารณาทบทวนมาตรการร่วมกับกระทรวงพาณิชย์ คณาจารย์ นักวิชาการ นักกฎหมายจากกระทรวงสาธารณสุข ส่งผลให้ผู้กำหนดนโยบายระดับชาติยืนยันห้ามนำเข้าบุหรี่ไฟฟ้าเพื่อคุ้มครองสุขภาพของคนไทยต่อไป

นอกจากบุหรี่ผสมเมนธอลที่ใช้กันมาค่อนศตวรรษแล้ว บุหรี่ปรุงแต่งรสผลไม้ กานพลู ฯลฯ ได้แพร่เข้าสู่สังคมไทยมานานมากกว่าสิบปี จนถึง พ.ศ. 2550 เริ่มมีบารากู่แบบหม้อสูบที่ปรุงกลิ่นรสและมีสไตล์การสูบล่อใจเยาวชน ตามมาด้วยบารากู่ไฟฟ้า ซึ่งดัดแปลงอุปกรณ์ให้ได้รับความนิยมเพราะราคาถูกและปรุงแต่งกลิ่นรสได้มากขึ้น ประกอบกับช่วงกระแสสื่อออนไลน์ที่เข้าถึงง่าย ทั้ง เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตาแกรมและวอทส์แอป ทำให้แพร่ระบาดและขยายวงกว้างอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา บุหรี่ไฟฟ้ามีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตลอดเวลาจนถึงรุ่นปัจจุบันที่ตรงกับความนิยมคนยุคดิจิทัล ใช้สื่อที่เข้าถึงคนทุกวัย ร่วมกับการส่งเสริมการขายที่ล่อใจ เพิ่มแหล่งขาย 24 ชั่วโมงตลอด 7 วันในระดับรากหญ้า ทั้งตลาดนัดกลางคืน ตลาดนัดสุดสัปดาห์ และตลาดนัดหน้าห้าง รวมถึงการส่งสินค้าและโอนเงินที่สะดวกรวดเร็ว ทำให้การใช้บุหรี่ไฟฟ้าขยายตัวอย่างไม่มีขีดจำกัด

เมื่อ พ.ศ. 2560 บุหรี่ชนิดใช้ความร้อนแบบไม่เผาไหม้ทำกลยุทธ์สร้างความเชื่อถือว่าเป็นทางเลือกที่ทันสมัย ลดอันตรายลดความเสี่ยง เป็นที่นิยมใช้กันทั่วโลก กระแสนิยมนี้ได้ผลในกลุ่มผู้ไม่รู้ความจริงทำให้ตกเป็นเหยื่ออย่างง่ายดาย สถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทยสำรวจความคิดเห็นเด็กและเยาวชนอายุ 15-25 ปี จำนวน 1,674 คนจากทั่วประเทศ พบว่าร้อยละ 39.8 เข้าใจว่าบุหรี่ไฟฟ้าช่วยให้เลิกสูบบุหรี่แบบธรรมดาได้ และร้อยละ 76.9 ได้รับข้อมูลที่บิดเบือนจากสื่อสังคมออนไลน์[12] ประเทศเกาหลีนำ IQOS ซึ่งเป็น HTP ออกขายเป็นครั้งแรก ต่อมามีผลการศึกษาพบว่า 96.25% ของผู้ใช้ HTP ยังคงสูบทั้งบุหรี่แบบธรรมดาร่วมกับ HTP จึงแสดงให้เห็นว่าไม่สามารถทำให้เลิกบุหรี่ได้ตามคำกล่าวอ้าง

ผลกระทบด้านสุขภาพของบุหรี่ไฟฟ้า

ศูนย์เพื่อการควบคุมและป้องกันโรคของอเมริกาเรียกอาการปอดบาดเจ็บที่เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าว่า E-cigarette or Vaping product use- a Associated Lung Injury (EVALI)[13] ได้เตือนถึงอันตรายของเกลือนิโคตินในบุหรี่ไฟฟ้าที่อาจส่งผลต่อพัฒนาการของสมองวัยรุ่น พบข้อมูลคนอังกฤษเสียชีวิตจากโรคปอดที่เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าคนแรกของโลกเมื่อ พ.ศ. 2553[14] อเมริการายงานจำนวนผู้ป่วยและเสียชีวิตที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ล่าสุดในเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 พบผู้ป่วยปอดอักเสบรวม 2,668 ราย เสียชีวิตรวม 60 ราย[15] ซึ่งตัวเลขนี้ต่ำกว่าความเป็นจริงมาก เพราะแพทย์อเมริกันพบว่าบุหรี่ไฟฟ้าสามารถทำให้คนเราเจ็บป่วยได้นานถึง 12 ปี[16] จึงยังคงมีคนเจ็บป่วยอีกจำนวนมากที่ไม่ถูกรายงานให้สาธารณชนทราบ เนื่องจากยังไม่เสียชีวิตหรือเจ็บป่วยรุนแรง

ผลการศึกษาของ UC Riverside พบโลหะที่เป็นอันตรายในไอระเหยจากบุหรี่ไฟฟ้า เช่น โครเมียม ตะกั่วและนิกเกิล ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็ง มหาวิทยาลัยดุ๊กพบว่าสารปรุงแต่งรสมินต์และเมนธอลในน้ำยาบุหรี่ไฟฟ้าก่อให้เกิดมะเร็งได้ เด็กอายุต่ำกว่า 5 ขวบ กว่า 70 คนในนอร์ธแคโรไลนาได้รับพิษจากบุหรี่ไฟฟ้าซึ่งเกิดจากการดื่มน้ำยาบุหรี่ไฟฟ้า เข้าตา หรือสัมผัสทางผิวหนัง สถาบันวิทยาศาสตร์แห่งชาติทางวิศวกรรมและการแพทย์ มีงานวิจัยที่แสดงว่าบุหรี่ไฟฟ้าทำให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพและปล่อยสารพิษ เยาวชนที่ใช้บุหรี่ไฟฟ้าเสี่ยงกับการอาการไอและมีผลต่ออาการกำเริบของหอบหืด มหาวิทยาลัยแห่งซิดนีย์ มหาวิทยาลัยเวอร์มอนท์ และสถาบันวิจัยทางการแพทย์วูลคอคของออสเตรเลียพบว่าบุหรี่ไฟฟ้าที่ใช้สารปรุงแต่งรสทำให้อาการหอบหืดเลวลง มหาวิทยาลัยแห่งอาดีเลดและโรงพยาบาลรอยัลอาดีเลดพบว่า ไอของบุหรี่ไฟฟ้าที่มีการปรุงแต่งรสทำให้เซลล์ปอดตายได้

ประเทศไทยพบผู้ป่วยปอดอักเสบรายแรกจากการสูบสารกัญชาด้วยบุหรี่ไฟฟ้าเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562[17] และสมาคมอุรเวชช์แห่งประเทศไทยยังพบผู้ป่วยเข้าข่ายสงสัยปอดอักเสบจากบุหรี่ไฟฟ้าอีกด้วย คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดีรายงานว่า บุหรี่ไฟฟ้ากว่าร้อยละ 95 ผสมสารนิโคติน ทำให้หัวใจเต้นเร็ว ความดันโลหิตสูง หลอดเลือดสมองหดตัว มีโลหะหนักที่มีพิษต่อปอดและไต มีสารก่อมะเร็งเป็นส่วนประกอบของตัวทำละลาย สารปรุงแต่งกลิ่นผลไม้หรือกลิ่นหอมมีฤทธิ์ทำลายเยื่อบุหลอดลม มีการปล่อยอนุภาค PM 2.5 และอนุภาคนาโนที่แทรกซึมเข้าสะสมในร่างกาย[18] ในกรณีที่อุตสาหกรรมยาสูบประกาศว่าบุหรี่ไฟฟ้าลดความเสี่ยงการสูบบุหรี่และจะมาแทนที่บุหรี่แบบธรรมดานั้น ได้มีการทบทวนและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบกับผลงานทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าที่ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2551-2561 จำนวน 100 รายงาน พบว่า มี 75 รายงานที่มีความเกี่ยวข้องกับบริษัทบุหรี่ มีรายงานว่าสารพิษจากควันบุหรี่ชนิดใช้ความร้อนแทนการเผาไหม้มีน้อยกว่าบุหรี่แบบธรรมดาจริง แต่ไม่มีหลักฐานแสดงว่าอันตรายต่อร่างกายน้อยลง คาดการว่าความเสี่ยงด้านยาสูบของทั่วโลกที่แย่ลง (ทำให้คนสูบบุหรี่เพิ่มขึ้น) มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมการขายสินค้าของอุตสาหกรรมยาสูบ[19]

นอกจากการเจ็บป่วยและเสียชีวิตด้วยโรคดังกล่าวแล้ว ยังมีข่าวการบาดเจ็บรุนแรงจากอุปกรณ์บุหรี่ไฟฟ้าระเบิด ตั้งแต่ พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา เช่น บุหรี่ไฟฟ้าระเบิดคาปาก ระเบิดในกระเป๋ากางเกง ระเบิดตามสถานที่สาธารณะ ในห้างร้านและสถานีรถไฟอีกด้วย ประเด็นสำคัญประการหนึ่งคือ ผู้สูบบุหรี่มีแนวโน้มการดื่มแอลกอฮอล์มากขึ้น รวมถึงการใช้สารเสพติดและมีพฤติกรรมนอกกฎหมายอื่น ๆ ด้วย

เปรียบเทียบนโยบายและกฎหมายควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าของประเทศต่าง ๆ

นโยบายระดับชาติ กฎหมายและการดำเนินการเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน มีทั้งอนุญาตให้ซื้อขายได้อย่างถูกกฎหมายไปจนถึงการห้ามนำเข้าทุกรูปแบบ แม้ในประเทศเดียวกันอย่างอเมริกา ซึ่งมีระบบที่เข้มแข็งทั้งด้านกฎหมาย การเมืองและสังคมก็ยังคงมีความแตกต่างกันในแต่ละรัฐ เนื่องจากต้องต่อสู้ทางกฎหมายกับอุตสาหกรรมบุหรี่ไฟฟ้ารายใหญ่ที่รักษาผลประโยชน์แบบไม่มีวันยอมแพ้ ระหว่างขบวนการทางกฎหมายซึ่งใช้เวลานานก็สามารถเก็บผลประโยชน์ไปได้ด้วย มีคดีฟ้องร้องในอเมริกากว่า 1,000 คดี เช่น นิวยอร์กซิตี้ฟ้องผู้ขายบุหรี่ไฟฟ้าปรุงแต่งรสออนไลน์ให้เยาวชน รัฐวอชิงตันฟ้องผู้ผลิตบุหรี่ไฟฟ้าที่ทำให้เกิดโรคปอด และโรงเรียนฟ้องบริษัทบุหรี่ไฟฟ้าในประเด็นทำการตลาดกับเยาวชน ล่อลวงให้คิดว่าปลอดภัย อัยการในซานฟรานซิสโก สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และทนายความของรัฐหลายแห่งได้แสดงความเห็นว่าการโฆษณาบุหรี่ไฟฟ้าในเว็บไซต์ อาจถูกดำเนินคดีทางแพ่งตามรัฐบัญญัติอาหารยาและเครื่องสำอาง ค.ศ. 1938 ได้ ถ้าฉลากของผลิตภัณฑ์ไม่ให้คำเตือนที่มากเพียงพอ ในแคนาดาก็มีคดีฟ้องร้องเช่นเดียวกัน

ไต้หวัน ออกกฎหมายควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าเมื่อ พ.ศ. 2561 กำหนดเป็นผลิตภัณฑ์ผิดกฎหมาย และห้ามโฆษณาว่าช่วยให้เลิกบุหรี่ แต่ก็พบปัญหาเยาวชนแอบซื้อขายทางอินเทอร์เน็ต ทำให้นักเรียนมัธยมเริ่มสูบบุหรี่มากขึ้น ที่สำคัญคือมีโอกาสสูบกัญชามากกว่าคนที่ไม่ใช้บุหรี่ไฟฟ้าถึง 3.47 เท่า เยาวชนอายุน้อยยิ่งมีแนวโน้มที่จะสูบกัญชามากขึ้น

กฎหมายประเทศไทยจัดให้บุหรี่ชนิดใช้ความร้อนแบบไม่เผาไหม้เป็นบุหรี่ไฟฟ้าประเภทหนึ่ง อาจเรียกว่าบุหรี่ไฟฟ้าชนิดแห้ง รัฐบาลไทยและภาคีเครือข่ายได้ร่วมมือกันดำเนินงานอย่างเต็มที่จนได้กฎหมายที่ปกป้องคนไทยจากบุหรี่ไฟฟ้า โดยห้ามนำเข้า ห้ามขาย ห้ามบริการ ห้ามส่งเสริมการขายในระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ แต่พ่อค้ายังคงใช้เหลี่ยมกลยุทธ์หลอกหาผลประโยชน์อย่างผิดกฎหมาย เช่น เปิดตลาดออนไลน์ ส่งเสริมการขาย จ้างผู้รีวิวสินค้าทำตัวเป็นลูกค้า อ้างกระแสความนิยมทั่วโลก กลยุทธ์ในระดับที่สูงขึ้นไปจะใช้วิธีเชิญหรือจ้างนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาหรือสถาบันที่สังคมเชื่อถือมาทำการศึกษาวิจัย และจัดประชุมวิชาการเพื่อออกสื่อแสดงเนื้อหาเชิงวิชาการด้านที่มีประโยชน์ ใช้วาทะ เช่น ลดอันตราย ลดความเสี่ยงหรือไร้ควัน เป็นต้น มีการจัดตั้งกลุ่มสนับสนุนการใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านการห้ามจำหน่าย สำหรับกลยุทธ์ระดับชาติจะหาจังหวะล็อบบี้ผู้มีอำนาจเพื่อล้มกฎหมายหรือข้อกำหนดสำคัญที่ขัดขวางผลประโยชน์การค้าบุหรี่ไฟฟ้าอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ การลักลอบสูบและซื้อขายบุหรี่ไฟฟ้ายังระบาดหนักมากทั่วประเทศ การจับกุมกวาดล้างยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งเป็น

ภาพ : http://www.welovedantruat.com

ปัญหาเช่นเดียวกันทั่วโลก พบว่าร้านค้าในอังกฤษเกือบร้อยละ 40 ขายบุหรี่ไฟฟ้าให้กับเด็กอย่างผิดกฎหมาย ทั้งที่มีกฎหมายห้ามขายบุหรี่แก่เด็กที่อายุไม่ถึง 18 ปี นับเป็นปัญหาที่แก้ยาก โดยเฉพาะการใช้สื่อออนไลน์เจาะตลาดเพื่อเข้าถึงคนทุกวัย จากรายงานของสถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย พบการจำหน่ายทางสื่อออนไลน์ร้อยละ 80.8 ตลาดกลางคืนร้อยละ 39.2 และโดยเพื่อนหรือคนใกล้ชิดร้อยละ 31.3[20]

เนื่องจากการลักลอบซื้อขายบุหรี่ไฟฟ้าทางสื่อออนไลน์เป็นปัญหาใหญ่ อีกทั้งยังมีการลักลอบจำหน่ายบุหรี่ไฟฟ้าในหลายพื้นที่ น.พ. อำพล จินดาวัฒนะ สมาชิกวุฒิสภาจึงได้ตั้งกระทู้ถามนายกรัฐมนตรี เรื่องการจัดการปัญหาบุหรี่ไฟฟ้าผิดกฎหมาย โดยสอบถามถึงมาตรการควบคุมและการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ[21] นายวีรศักดิ์ หวังศุภกิจโกศล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ซึ่งได้รับมอบหมายให้มาตอบกระทู้ได้ชี้แจงว่าในเดือนกุมภาพันธ์ - สิงหาคม 2562 สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ทำการจับกุมผู้กระทำผิด 80 ราย ส่วนกรมศุลกากร ในปี 2562 จับกุมที่ด่านสะเดาจำนวน 8 คดี ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ 6,031 คดี ท่าอากาศยานดอนเมือง 28 คดี ส่วนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในรอบปี 2562 กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ทำการจับกุม 16 คดี นอกจากนี้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค โดยเพิ่มบทลงโทษให้สูงขึ้น อีกทั้งมีการแต่งตั้งคณะทำงานปฏิบัติการพิเศษติดตามความเคลื่อนไหวผู้กระทำผิดทางสื่อออนไลน์ ประกอบกับมีการเชิญผู้ประกอบการที่เป็นเจ้าของเว็บไซต์ต่าง ๆ มาหารือแนวทางควบคู่กับการสืบสวนจับกุม[22] อย่างไรก็ตาม คำชี้แจงดังกล่าวดูเหมือนจะเป็นมาตรการเชิงตั้งรับ ที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาบุหรี่ไฟฟ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก ภาครัฐและภาคประชาสังคมจำเป็นต้องทำงานเชิงรุกร่วมกันในการแก้ปัญหาดังกล่าว

แนวทางควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าให้มีประสิทธิภาพ

ประเทศไทยกำลังต่อสู้กับอุตสาหกรรมบุหรี่ไฟฟ้าซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ข้ามชาติขนาดยักษ์ที่มีมืออาชีพทำงานอย่างเป็นระบบด้วยงบประมาณมหาศาล ภาคีหลักของไทยจึงสร้างโมเดล “ประสาน 3 พลัง” ได้แก่ 1) พลังนโยบาย/ราชการ โดยคณะรัฐบาลร่วมกับองค์กรภาครัฐสร้างและบังคับใช้กฎหมาย 2) พลังวิชาการ โดย ศจย. สถาบันอุดมศึกษาและสถาบันวิชาการ สนับสนุน เฝ้าระวัง ประเมินผลและผลักดันงานวิจัยไปใช้ประโยชน์แก่สาธารณะ 3) พลังสังคม โดยมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ สมาพันธ์/เครือข่ายวิชาชีพและสถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย ร่วมสร้างนโยบายสาธารณะ เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งออนไลน์/ออฟไลน์ด้วยเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันยุค

เนื่องจากอุตสาหกรรมบุหรี่ไฟฟ้ามุ่งเป้าหมายไปที่กลุ่มเยาวชน พลังทั้งสามจึงต้องร่วมกันทำยุทธศาสตร์สร้างเยาวชนรุ่นใหม่ที่มี DNA ไม่สูบบุหรี่ตลอดชีวิต ตั้งเป้าหมาย “เยาวชนไทย Gen Alpha ปลอดบุหรี่อย่างถาวรใน 15 ปี” โดยเริ่มสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เน้นการเลี้ยงดูตั้งแต่เกิดโดยมีพ่อแม่เป็นแบบอย่างในชีวิตประจำวัน ต่อด้วยหลักสูตรของโรงเรียนที่ปลูกฝังความรู้และเจตคติถูกต้องตั้งแต่ชั้นปฐมวัยไปจนถึงมัธยมปลาย เป็นการปลูกฝังภูมิต้านทานแบบ “ธรรมดาและสม่ำเสมอ” ตลอดเวลาจนถึงวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงที่เหมาะสมและยาวเพียงพอในการให้เกิดภูมิต้านทานที่คงอยู่ตลอดไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันต้องปราบปรามการขบวนการค้าทั่วประเทศอย่างเข้มข้น ในปัจจุบันนี้ทั้งสามพลังมีระบบจัดการความรู้ที่เข้มแข็งขึ้นมาก สามารถออกกฎหมายและบริหารข้อมูลขนาดใหญ่ที่ครอบคลุมทั้งด้านลึกและกว้างจากทั่วโลก นำมาวิเคราะห์จนได้ประเด็นสำคัญเพื่อใช้สังเคราะห์มาตรการได้เท่าทันสถานการณ์และไม่ล้าหลังกลยุทธ์ของพ่อค้าบุหรี่ไฟฟ้า “แต่ยังต้องร่วมกันต่อสู้ศึกใหญ่ครั้งนี้ต่อไปอีกมาก จึงจะควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าไม่ให้ทำลายเด็กและเยาวชนไทยได้ในอนาคต”

บทสรุป

อัตราการใช้บุหรี่ไฟฟ้าทุกประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยพ่อค้าใช้เหลี่ยมกลยุทธ์ทางการตลาด มุ่งเป้าไปที่เยาวชนผู้มีบุคลิกอ่อนไหว เชื่อง่ายและรู้ไม่เท่าทัน หลงเชื่อว่าบุหรี่ไฟฟ้าช่วยให้เลิกสูบบุหรี่ได้และปลอดภัยต่อสุขภาพ แต่ความเป็นจริงคือ วิธีเลิกสูบบุหรี่โดยใช้บุหรี่ไฟฟ้านี้ได้ผลต่ำกว่าการใช้วิธีอื่นและยังทำให้ติดทั้งสองอย่างอีกด้วย บุหรี่ไฟฟ้ามีการปรับเปลี่ยนรูปแบบตลอดเวลาจนถึงรุ่นปัจจุบันที่ตรงกับความนิยมคนยุคดิจิทอล ใช้สื่อที่เข้าถึงคนทุกวัย ร่วมกับการส่งเสริมการขายที่ล่อใจ ทำให้การใช้บุหรี่ไฟฟ้าขยายตัวอย่างไม่มีขีดจำกัด การลักลอบสูบและซื้อขายบุหรี่ไฟฟ้ายังระบาดหนักมากทั่วประเทศ และการจับกุมกวาดล้างยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ภาคีหลักของไทยจึงสร้างโมเดล “ประสาน 3 พลัง” ได้แก่ พลังนโยบาย/ราชการ พลังวิชาการ และพลังสังคม เพื่อสร้างนโยบายสาธารณะ เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งออนไลน์/ออฟไลน์ด้วยเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันยุค และร่วมกันทำยุทธศาสตร์สร้างเยาวชน gen ใหม่ที่มี DNA ไม่สูบบุหรี่ตลอดชีวิต